

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

زمان چاپ: ۱۴۰۲/۰۸/۰۲

شماره مجوز مجله: ۸۰۴۰۰

مروری بر اهمیت و اهداف آموزشی برنامه درسی آموزش جغرافیا در مقطع متوسطه

مژگان علیمردانی^۱، مریم کوثری^۲، زکبه قهرودی نژاد^۳

۱- لیسانس آموزش جغرافیا دانشگاه فرهنگیان، پردیس خدیجه کبری دزفول

۲- لیسانس آموزش جغرافیا دانشگاه فرهنگیان، پردیس خدیجه کبری دزفول

۳- لیسانس آموزش جغرافیا دانشگاه فرهنگیان، پردیس خدیجه کبری دزفول

mozhgan.alimardanii@gmail.com

چکیده

پژوهش حاضر با هدف مروری بر اهمیت و اهداف آموزشی برنامه درسی آموزش جغرافیا در مقطع متوسطه انجام شد. سازمان آموزش و پرورش از نهادهای بسیار ارزشمند در جامعه است که می‌تواند نقش بسیار مهمی در اشاعه و توسعه فرهنگ حفاظت از اخلاق زیست‌محیطی را بر عهده داشته باشد. جغرافیا یکی از مهمترین دروس علمی است که به دانش‌آموزان در دوره‌های مختلف تحصیلی آموزش داده می‌شود. در این درس، دانش‌آموزان با مفاهیم و اصول مربوط به زمین، آب، هوا، جمعیت و فرهنگ‌های مختلف آشنا می‌شوند. آموزش جغرافیا در مدارس باید به گونه‌ای باشد که دانش‌آموزان به روشی جذاب و عملی با مفاهیم جغرافیایی آشنا شوند. برای این منظور می‌توان از فناوری‌های جدید، سفرهای آموزشی، توسعه مهارت‌های کاربردی و اجتماعی، استفاده از مطالب جذاب و جدید و آموزش به روش‌های مختلف استفاده کرد. همچنین، باید به دانش‌آموزان فرصت داده شود تا با استفاده از این مفاهیم، در زندگی عملی خود بهتر عمل کنند و با محیط اطراف خود بهتر آشنا شوند. این پژوهش به شیوه مروری انجام شد. نتایج نشان داد آموزش جغرافیا در مقطع متوسطه بسیار اهمیت دارد و هدف آن آشنایی دانش‌آموزان با مفاهیم جغرافیایی است. برای دستیابی به این هدف، باید از روش‌های جذاب و عملی استفاده کرد و به دانش‌آموزان فرصت داده شود تا با استفاده از این مفاهیم، در زندگی عملی خود بهتر عمل کنند و با محیط اطراف خود بهتر آشنا شوند.

کلمات کلیدی: برنامه درسی، آموزش جغرافیا، مقطع متوسطه، دانش‌آموزان، آموزش و پرورش

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

مقدمه

آموزش اخلاق زیست‌محیطی در کتاب‌های درسی به دانش آموزان از اهمیت زیادی برخوردار است. بحران‌های زیست‌محیطی زیادی مانند آلودگی هوا، آلودگی آب‌های زیرزمینی خشک شدن برخی رودخانه‌ها، وجود برخی ریزگردها تهدیدکننده هستند و وجود کتب درسی که آموزش محیط‌زیست را مطابق با استانداردهای جهانی انجام دهد می‌تواند نقش مهمی در حفاظت از محیط‌زیست و بحران‌های زیست‌محیطی داشته باشد. بر این اساس، بازبینی و انتخاب محتوای کتب درسی مناسب در کشور ایران برای چاره‌جویی بحران‌ها ضروری است دانش آموزان نه تنها مسئولیت حراست از زمین را به عهده‌دارند، بلکه در بسیاری از کشورهای در حال توسعه از جمله ایران بیشتر جمعیت را دانش آموزان تشکیل می‌دهند علاوه بر این دانش آموزان هم در کشورهای در حال توسعه و هم در کشورهای صنعتی در برابر آثار تخریب محیط‌زیست آسیب‌پذیرند آنان همچنین حامیان زمین و محیط‌زیست هستند در فرایند مشارکت در فعالیت‌های مربوط به محیط‌زیست و توسعه باید به دانش آموزان و منافع آنان توجه زیادی بشود تا پایداری آتی هر اقدامی برای بهبود محیط‌زیست تضمین بشود اهمیت دادن به مفاهیم مرتبط با اخلاق زیست‌محیطی در متون درسی دوره‌های مختلف تحصیلی باعث می‌گردد که دانش آموزان از همان ابتدا و در زمان تکوین و شکل‌گیری شخصیت خویش محیط‌زیست را نه تنها به‌عنوان یک درس بلکه به‌عنوان یک مسئولیت انسانی و وظیفه تلقی کنند بنابراین با توجه به اینکه محتوای کتاب‌های درسی از مهم‌ترین وسایل شناخت و آموزش رفتارهای زیست‌محیطی برای دانش آموزان است، ضروری است تا برنامه ریزان درسی در تدوین اهداف آموزشی و طراحی کتاب‌های درسی اخلاق زیست‌محیطی را نیز مدنظر قرار دهند. سازمان آموزش و پرورش از نهادهای بسیار ارزشمند در جامعه است که می‌تواند نقش بسیار مهمی در اشاعه و توسعه فرهنگ حفاظت از اخلاق زیست‌محیطی را بر عهده داشته باشد. در سال‌های اخیر در این سازمان سعی بر آن شده است که در مدارس به آموزش اخلاق زیست‌محیطی توجه ویژه‌ای شود و آموزش و ترویج حفاظت از آموزش اخلاق زیست‌محیطی در محتوای برنامه‌های درسی گنجانده شود. در نتیجه سرمایه‌گذاری در این بخش بنیادی به‌عنوان یک امر مهم محسوب می‌شود. آنچه از طریق این نهادهای آموزش و پرورش به‌طور رسمی آموزش داده می‌شود در ایجاد نوع نگاه فرد نسبت به محیط‌زیست بسیار مهم است.

آموزش جغرافیا به دانش آموزان

جغرافیا یکی از مهمترین دروس علمی است که به دانش‌آموزان در دوره‌های مختلف تحصیلی آموزش داده می‌شود. در این درس، دانش‌آموزان با مفاهیم و اصول مربوط به زمین، آب، هوا، جمعیت و فرهنگ‌های مختلف آشنا می‌شوند.

برای آموزش جغرافیا به دانش‌آموزان، می‌توان از روش‌های مختلفی استفاده کرد که در ادامه به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود:

۱. استفاده از نمودارها، نقشه‌ها و تصاویر: استفاده از نمودارها، نقشه‌ها و تصاویر به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا مفاهیم جغرافیایی را بهتر درک کنند. برای مثال، با نشان دادن نقشه جغرافیایی یک منطقه، می‌توان به دانش‌آموزان نشان داد که چگونه آب و هوا، جمعیت و فرهنگ‌های مختلف در این منطقه تاثیر می‌گذارند.
۲. استفاده از تکنولوژی: با توجه به پیشرفت تکنولوژی، می‌توان از روش‌های مختلفی مانند ویدئو، پادکست و وبینار برای آموزش جغرافیا به دانش‌آموزان استفاده کرد. این روش‌ها به دانش‌آموزان کمک می‌کنند تا به صورت تعاملی با مفاهیم جغرافیایی آشنا شوند.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

۳. استفاده از بازی‌های آموزشی: بازی‌های آموزشی می‌توانند به دانش‌آموزان کمک کنند تا به صورت خلاقانه با مفاهیم جغرافیایی آشنا شوند. برای مثال، با ایجاد بازی‌هایی که به دانش‌آموزان اجازه می‌دهد تا مکان‌های مختلف را در نقشه پیدا کنند، می‌توان به آن‌ها کمک کرد تا مفاهیم جغرافیایی را بهتر درک کنند.

۴. استفاده از تجربیات عملی: برای آموزش جغرافیا به دانش‌آموزان، می‌توان از تجربیات عملی مانند بازدید از موزه‌ها، سفر به مناطق مختلف و شرکت در فعالیت‌های آموزشی استفاده کرد. این روش‌ها به دانش‌آموزان کمک می‌کنند تا به صورت عملی با مفاهیم جغرافیایی آشنا شوند و بهترین یادگیری را داشته باشند.

در کل، آموزش جغرافیا به دانش‌آموزان می‌تواند با استفاده از روش‌های مختلف و تنوع بخشیدن به آن‌ها، به یادگیری بهتر و عمیق‌تر این درس کمک کند.

نقش آموزش و پرورش در توسعه دانش جغرافیا

آموزش و پرورش در توسعه دانش جغرافیا نقش مهمی دارد. در واقع، آموزش و پرورش به عنوان یکی از راه‌های اصلی توسعه دانش جغرافیا شناخته می‌شود. این رشته به دلیل پویایی و تغییرپذیری زیاد، همواره به دنبال بهبود و توسعه است.

با توجه به اینکه جغرافیا به عنوان یک علم گسترده و متنوع شامل بسیاری از زمینه‌ها است، نقش آموزش و پرورش در توسعه دانش جغرافیا بسیار حائز اهمیت است. از طریق آموزش و پرورش، دانش‌آموزان با مفاهیم و مباحث مختلف جغرافیایی آشنا می‌شوند و با تحلیل و بررسی مسائل مختلف، به دانش و فهم بهتری از جغرافیا دست پیدا می‌کنند.

با تأکید بر آموزش و پرورش در جغرافیا، می‌توان بهبودی در شناخت و فهم جوامع مختلف، توسعه اقتصادی و اجتماعی، مدیریت منابع طبیعی و محیط زیست، توسعه شهری و روستایی، تحلیل و بررسی مسائل جهانی و ... را تسهیل کرد.

بنابراین، نقش آموزش و پرورش در توسعه دانش جغرافیا بسیار حائز اهمیت است و باید همواره به عنوان یک اولویت در برنامه‌های آموزشی و پرورشی مدنظر قرار گیرد.

اخلاق زیست‌محیطی

اخلاق زیست‌محیطی جزء شاخه‌های فلسفه کاربردی است و با ارزش‌ها و باورها و گرایش‌ها ارتباط دارد و می‌توان به عنوان یک‌روند اصول نهاد نیز در نظر گرفت که از طریق پیوند علوم مختلف با گرایش‌های اجتماعات انسانی به دنبال ارائه راه‌حل‌های اخلاقی برای مشکلات زیست‌محیطی است و از آن جهت محیط به معنای آنچه به‌طور کامل و تمام فرامی‌گیرد، فراگرفتن اشیاء یا ناحیه یا یک موقعیت جمع کلیه شرایط خارجی و اثر آن‌ها در زندگی و توسعه موجودات، مجموعه عوامل فیزیکی شیمیایی بیولوژیکی و عوامل اجتماعی که در یک لحظه معین قادر به اثر گذاردن مستقیم یا غیرمستقیم فوری یا زمان‌دار در موجودات زنده و فعالیت انسان هستند احاطه کردن، نفوذ کردن، تحت نفوذ قرار دادن واقع شده است درباره کلمه زیست یعنی چیزی که یک شخص برای زنده ماندن به آن نیاز دارد برای زنده نگاه داشتن خود حیات و زندگی، عمر، امرار و معاش، دوام وسیله، معیشت قلمرو حیات و زندگی، هستی و وجود داشتن و ... معنی شده است بنابراین می‌توان گفت محیط‌زیست از نظر لغوی به معنای محلی که آدمی را فراگرفته است. و نیز قلمرو حیات و زندگی است (عبداللهی، ۱۳۹۷: ۲۶)

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

محیط‌زیست به‌عنوان تأمین‌کننده اصلی‌ترین نیازهای انسان است پدیده‌ای است که هرروز بر اهمیت آن افزوده می‌شود. محیط‌زیست نعمت خداوندی است که از مجموعه، موجودات منابع عوامل و شرایط هماهنگی که در اطراف هر موجود زنده وجود دارد و ادامه حیات به آن وابسته است به وجود می‌آید اخلاق زیست‌محیطی به‌طور کلی به مجموعه رفتارهایی گفته می‌شود که رعایت کردن آن‌ها در تولید مصرف و دیگر شئون زندگی منجر می‌شود که کم‌ترین ضایعات و صدمات به محیط‌زیست وارد گردد. و در زندگی نیز دچار مشکل نمی‌شویم. براین اساس، نوعی از برنامه‌ریزی و طراحی نیاز است که در آن به چرخه طبیعی حیات توجه بیشتری بشود و مبتنی بر استفاده از وسایلی که طبیعت در اختیار انسان نهاده باشد.

اهمیت آموزش اخلاق زیست‌محیطی در کتاب درسی جغرافیا

آموزش و پرورش مهم‌ترین نهاد آموزشی در هر کشور است که زمینه‌ساز توسعه و رشد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی در جامعه است این نهاد تعلیم و تربیت کودکان و نوجوانان را بر عهده داشته و در آموزش و یادگیری ارزش‌ها و فرهنگ هر ملت نقش اساسی دارد به عبارتی هر آنچه لازم است افراد یک جامعه بدانند و در زندگی خود بدان توجه نموده و مدنظر داشته باشند بایستی بنیان آن در دوران تحصیلات مدرسه‌ای در ذهن افراد نهادینه شود. ترویج آموزش اخلاق زیست‌محیطی در جامعه عمدتاً از طریق دانش آموزان آگاه و معتمد به نفس و توانمند امکان‌پذیر است زیرا شکل‌گیری شخصیت اصلی جامعه از دانش آموزان شروع می‌شود و به‌علاوه دانش آموزان به لحاظ فطرت ویژه خود طبیعت را بهتر درک می‌کنند و برای حفظ آن انگیزه بیشتری دارند آموزش اخلاق زیست‌محیطی شناخت دانش آموزان را نسبت به مسائل زیست‌محیطی افزایش می‌دهد و انگیزه و مهارت لازم را برای دستیابی دانش آموزان به راه‌حل‌های کارشناسانه در جهت حل مسائل زیست‌محیطی در دانش آموزان را به وجود می‌آورد. و توانایی آنان را برای مشارکت در تصمیم‌گیری‌های اجتماعی و تلاش به‌منظور دستیابی به هدف‌های پایداری را افزایش دهد (خسروی پور، ۱۳۹۶).

بحران‌های زیست‌محیطی زیادی مانند آلودگی هوا آلودگی آب‌های زیرزمینی خشک شدن برخی رودخانه‌ها، وجود برخی ریزگردها تهدیدکننده هستند وجود کتب درسی که آموزش محیط‌زیست را مطابق با استانداردهای جهانی انجام دهد می‌تواند نقش مهمی در حفاظت از محیط‌زیست و بحران‌های زیست‌محیطی داشته باشد. بر این اساس، بازبینی و انتخاب محتوای کتب درسی مناسب در کشور ایران برای چاره‌جویی بحران‌ها ضروری است. اگر آموزش‌های زیست‌محیطی به شکل رسمی درنیاپند ممکن است مورد ارزشیابی قرار نگیرند و در جریان آموزش کلاسیک قرار نیز نگیرند و نیز به‌سرعت فراموش شوند و به‌طورجدی به آن‌ها توجه نشود در برخی از کشورهای جهان نیز آموزش رسمی زیست‌محیطی به دانش آموزان با سعی در توجیه برنامه ریزان درسی و تفهیم اهمیت موضوع به آنان با کمک برنامه‌ریزی درسی موضوع‌هایی چون مطالعه‌های اجتماعی مطالعه مدنی آموزش‌های شهروندی، جغرافیا و محیط‌شناسی یا با عنوان محیط‌زیست صورت می‌گیرد. قطعاً در این مورد برنامه ریزان درسی اهمیت به‌سزایی دارند. چون که آنان با درک نیازهای کنونی و آینده جامعه و برقراری ارتباط بین این موارد و علم برنامه‌ریزی درسی خواسته‌ها و نیازهای ملی از نسل‌های آتی را به‌صورت مواد آموزشی کتاب درسی کتاب‌های کمک‌درسی ابزارهای آموزش سمعی و بصری و ... درآورده و سهم هر یک از مواد آموزشی را در زمینه آموزش‌های مربوطه که در اینجا آموزش اخلاق زیست‌محیطی است مشخص می‌کنند و برای تهیه آن‌ها مولفان کتاب‌ها یا فراهم‌کنندگان ابزارهای آموزشی را ملزم می‌دارند.

آموزش و پرورش با آموزش‌های مستمر و هدف‌دار زیست‌محیطی در کنار سایر نظام‌های آموزشی می‌تواند افشار مختلف جامعه را با مفاهیم عمده زیست‌محیطی آشنا سازد معلمان در این‌بین به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های اصلی در فرایند آموزش می‌توانند نقشی اساسی در جهت آموزش‌های زیست‌محیطی ایفا کنند منابع آگاهی‌دهنده جمعی، بین فردی و آموزشگاهی می‌تواند نقش

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

فراوانی در آگاهی معلمان دوره متوسطه نسبت به محیط‌زیست داشته باشد. از آنجاکه آگاهی‌های زیست‌محیطی رفتار زیست‌محیطی انسان را تحت تأثیر قرار می‌دهند لازم است که آگاهی‌های زیست‌محیطی معلمان در راستای حفاظت از محیط‌زیست به‌وسیله‌ی سازوکارهای ارتباطی بالا به شکل مؤثری تقویت بشود آموزش اخلاق زیست‌محیطی صرف‌نظر از اینکه مقوله‌ای چندبعدی است، همواره از موضوعات مورد توجه برنامه ریزان درسی است. در برنامه درسی جهت‌گیری‌های ایدئولوژیک بر اهداف، استراتژی‌های آموزشی، محتوا و سرفصل دروس و ارزشیابی تأثیر می‌گذارد و ماهیت آموزش اخلاق زیست‌محیطی را تعیین می‌نماید. مبانی فلسفی، اجتماعی، فرهنگی و روان‌شناختی از عوامل تأثیرگذار عناصر برنامه درسی هستند که بر تفکر نسبت به عناصر برنامه درسی تأثیر گذاشته و دیدگاه‌ها و رویکردهای متعددی ایجاد می‌نماید (امینی، ۱۳۹۳: ۱۷)

بررسی رویکردهای آموزش اخلاق زیست‌محیطی ما را قادر به درک ماهیت و برنامه درسی زیست‌محیطی و ایدئولوژی‌هایی که ماورای برنامه درسی زیست‌محیطی وجود دارد آماده می‌کند و به تصمیم‌گیرندگان برنامه درسی در ایجاد اصلاحات آموزشی یاری می‌کند. به این ترتیب، شناسایی و بررسی چشم‌اندازها و رویکردهای زیست‌محیطی و شناخت دیدگاه‌های برنامه درسی زیست‌محیطی ضرورت دارد به دست آوردن یک دسته‌بندی کلی در این زمینه برنامه ریزان درسی را در جهت توسعه و انتقال آموزش مفاهیم اخلاق زیست‌محیطی در برنامه درسی یاری می‌رساند و کمک می‌کند تا رویکردها و مدل‌های مناسب آموزش جهت این نوع از آموزش تخصصی فراهم شود.

نقش آموزش و پرورش در حفظ محیط‌زیست

مراکز علمی و پژوهشی مانند دانشگاه‌ها مدارس و مراکز علوم دینی علاوه بر، آموزش پژوهش و تولید علم، مهم‌ترین کانون فرهنگ، پذیری انتقال و بازتولید ارزش‌های فرهنگی در سطح ملی‌اند. در حالی که، اخلاق زیست‌محیطی به مفاهیم فرهنگی و ارزشی ارتباط دارد و به‌عنوان یک‌نهاد آموزشی است که باهدف تربیت انسان‌ها و تشکیل عادات مهارت‌ها تفکر و فضایل مشخص در آنان طراحی می‌شود چون‌که جامعه امروز دوره پرستایی را از نظر تقسیم‌بندی‌های فرهنگی و اجتماعی تجربه می‌کند و مراکز علمی و پژوهشی موظف‌اند ضمن پرداختن به مبانی ارزشی و اعتقادی جامعه آن نوع اخلاق زیست‌محیطی را توسعه دهند که به حفظ محیط‌زیست کمک کند و راهنمای عمل انسان در تعامل با آن باشد مراکز علمی و پژوهشی به‌عنوان اجتماع اندیشمندان و دانش‌پژوهان، مهد نوسازی اجتماع نیز به شمار می‌روند زیرا در آن‌ها فکر و اندیشه‌های جدید دانش و معرفت نو و فرهنگی خلاق و پویا، نشو و نما می‌کنند.

دانش و بینشی که افراد در این مراکز پیرامون اخلاق زیست‌محیطی کسب می‌کنند و به‌صورت قابلیت‌ها و توانایی‌های فنی تخصصی و نگرش‌ها در آنان ظاهر می‌شود اهمیت این موضوع از این جهت است که ریشه اصلی نابسامانی‌ها موجود در حفاظت از منابع طبیعی به چگونگی درک و باورهای انسان نسبت به محیط‌زیست برمی‌گردد. زیرا، رفتارهای ما به‌وسیله اندیشه‌هایمان هدایت می‌شود و آنچه را که مردم در مورد زیست‌بوم‌ها انجام می‌دهند، وابسته به آن چیزی است که درباره محیط طبیعی پیرامون خود می‌اندیشند به‌این ترتیب نقش بسیار مهم آموزش و پرورش در تمام سطوح در بالا بردن سطح، دانش، تحلیل، اخلاق و مسئولیت‌پذیری افراد در برابر جامعه و محیط‌زیست انکارناپذیر است (اسمعیل پور، ۱۳۹۸).

مراکز علمی و پژوهشی با ایفای نقش آموزشی خود و با انجام، پژوهش ضمن تأثیر بر تفکر و باورهای زیست‌محیطی افراد نه‌تنها بر آگاه‌سازی اجتماع و تعیین مهم‌ترین موضوعات مورد بحث پیرامون حفاظت از محیط‌زیست تأثیرگذارند، بلکه در تعریف و تعیین رهیافت‌های اخلاقی مورد استفاده برای حفاظت از محیط‌زیست نیز مؤثرند. عمل به این وظیفه از طریق آگاهی، رسانی آموزش و بسیج تمامی علاقه‌مندان به محیط‌زیست و ترویج یک روش زندگی سازگار با زیست‌بوم‌های طبیعی در بین کارکنان آموزشی، فراگیران، دانش‌پژوهان و عموم مردم امکان‌پذیر است.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

امروزه محیط‌زیست در سطح ملی و جهانی در معرض تهدیدهای جدی است هر نوع آلودگی در طبیعت می‌تواند سلامتی افراد جامعه را به خطر بیندازد و این آلودگی‌های موجود در طبیعت از فعالیت انسان‌ها به وجود می‌آید بنابراین اگر افراد جامعه در زمینه مسائل زیست‌محیطی آموزش ندیده باشند دچار معضلات خطرناک‌تری می‌شوند و نمی‌توانند به شکل آگاهانه عمل کنند و رویارویی با این معضلات نیازمند آموزش در جهت غلبه کامل بر بحران‌های زیست‌محیطی لازم است در این زمینه وزارت آموزش و پرورش با برنامه‌ریزی مدون و کارشناسانه برای نیل به اهداف متعالی زیست‌محیطی دانش‌آموزان را در مسیر دستیابی به توسعه پایدار آماده کند.

بنیادی‌ترین شیوه در حفاظت از محیط‌زیست آموزش حفاظت از محیط‌زیست است که کودکان و بزرگسالان، آموزش‌دیده بهترین شیوه ارائه مطالب و نحوه فعالیت‌ها و اجرای ساختاری در زمینه ارتقای آگاهی‌های زیست‌محیطی را ارائه می‌دهند هر فرد از افراد جامعه خود را از طریق احترام گذاشتن به طبیعت مسئول در حفظ و حمایت از محیط‌زیست می‌داند. در جهت محافظت از منابع و محیط‌زیست باید در کلیه رفتارهای جوامع در قبال محیط‌زیست تغییراتی ایجاد کنیم. یکی از اهداف بلندمدت آموزش حفاظت از محیط‌زیست ایجاد تغییرات و تحول در گرایش‌ها و رفتارها نسبت به محیط‌زیست است به طوری که رفتارها و گرایش‌های جدید بتوانند با اخلاق جدید زیست‌محیطی هم‌آوایی داشته باشند (احمدی ۱۳۹۱: ۲۱)

برنامه درسی آموزش جغرافیا در مقطع متوسطه، اهداف آموزشی متعددی را دنبال می‌کند که به شرح زیر است:

- ۱- **شناخت جغرافیایی جهان:** این هدف شامل آشنایی دانش‌آموزان با نقشه‌ها، مفاهیم جغرافیایی و جغرافیای سیاسی جهان است.
  - ۲- **توسعه مهارت‌های فکری:** این هدف شامل توانایی تحلیل و بررسی مسائل جغرافیایی، تفکر انتقادی و ارتباطات موثر است.
  - ۳- **شناخت جغرافیایی ایران:** این هدف شامل آشنایی دانش‌آموزان با جغرافیای فیزیکی، اجتماعی و اقتصادی ایران است.
  - ۴- **توسعه مهارت‌های کاربردی:** این هدف شامل آموزش مهارت‌های نقشه‌خوانی، کار با GIS و تحلیل داده‌های جغرافیایی است.
  - ۵- **توسعه مهارت‌های اجتماعی:** این هدف شامل آموزش مهارت‌های همکاری، تعامل و رهبری در گروه است.
  - ۶- **آشنایی با مسائل جغرافیایی جهانی:** این هدف شامل آشنایی دانش‌آموزان با مسائل جغرافیایی جهانی مانند تغییرات اقلیمی، جمعیت‌شناسی و محیط زیست است.
  - ۷- **توسعه مهارت‌های کاربردی در حوزه‌های مختلف:** این هدف شامل آموزش مهارت‌های کاربردی در حوزه‌های مختلف مانند تجارت، گردشگری و صنعت است.
- با توجه به این هدف‌ها، برنامه درسی آموزش جغرافیا در مقطع متوسطه، نقش مهمی در توسعه دانش جغرافیا و شناخت بهتر دانش‌آموزان از جهان و ایران دارد.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

نتیجه‌گیری

مدارس به‌عنوان اولین بسترهای آموزش دقیق و هدفمند در سطح جامعه هستند و از طرفی دیگر دانش آموزان در سنین دبستان و سال‌های اول دبیرستان به حدی رشد کرده‌اند که می‌توانند خود را در برابر جامعه مسئول بدانند بنابراین مدرسه می‌تواند به‌عنوان بهترین مکان برای آموزش مفاهیم محیط‌زیست و ترویج و گسترش فرهنگ و اخلاق زیست‌محیطی باشد به دلیل اینکه دانش آموزان جزء افراد فعال جامعه محسوب می‌شوند می‌توانند نقشی در انتقال مفاهیم راهکارهای مؤثر برای حفاظت از محیط‌زیست و ترویج فرهنگ محیط‌زیست داشته باشند. اخلاق زیست‌محیطی جزء شاخه اخلاق کاربردی است که مسائل جدید یا حل‌نشده اخلاقی در زمینه زیست‌محیطی را موردبررسی قرار می‌دهد این اخلاق با رویدادهایی در زمینه رابطه انسان با محیط، زیست‌شناخت طبیعت از سوی انسان و احساس مسئولیت نسبت به آن و توجه انسان به حفظ و ذخیره برخی منابع طبیعی برای نسل‌های آتی آلاینده‌ها نظارت بر جمعیت کاربرد منابع طبیعی تولید و توزیع و مصرف انرژی و مواد غذایی، حفاظت از حیات‌وحش و تنوع انواع رابطه دارد از سوی دیگر سند ملی برنامه درسی نیز بر مراعات میزان اصول اخلاقی و معنوی مرتبط با طبیعت و محیط‌زیست تأکید نموده است اساسی‌ترین راه برای شناخت اهمیت مسائل زیست‌محیطی و منابع طبیعی و راه‌های حفاظت و زنده نگه‌داشتن، آن انعکاس مسائل فوق در متون درسی است. برنامه درسی به‌عنوان وسیله‌ای جهت اجرای آموزش‌های زیست‌محیطی است تا از این طریق دانش آموزان بتوانند مفاهیم و ادراکات زیست‌محیطی خود را گسترش بدهند تا از طریق این ادراک بتوانند با زندگی روزمره خود ارتباط برقرار کنند و نسبت به این‌که تمام جنبه‌های محیطی باهم در ارتباطند یک آگاهی و شناختی کامل به دست بیاورند. در نتیجه می‌توان گفت که پرداختن به آموزش اخلاق زیست‌محیطی در کتاب‌های درسی برای زندگی است طوری که به آگاهی معلومات زیست‌محیطی هر فرد کمک بشود و شخص ارزش‌های محیط را درک کرده و در حفاظت از آن کوشا باشد و با تعمق از فرایندهای زیست‌محیطی به حمایت از آن بپردازد و تمامی آموخته‌های خود را در زمینه اخلاق زیستی در زندگی فردی و اجتماعی شکوفا کند.

آموزش جغرافیا در مقطع متوسطه بسیار اهمیت دارد و هدف آن آشنایی دانش‌آموزان با مفاهیم جغرافیایی است. این آموزش باید به گونه‌ای باشد که دانش‌آموزان با روش‌های جذاب و عملی با مفاهیم جغرافیایی آشنا شوند. هدف اصلی این آموزش، توسعه مهارت‌های کاربردی و اجتماعی دانش‌آموزان است تا آن‌ها بتوانند در زندگی عملی خود بهتر عمل کنند و با محیط اطراف خود بهتر آشنا شوند.

با توجه به اهمیت آموزش جغرافیا در مقطع متوسطه، باید از فناوری‌های جدید، سفرهای آموزشی، توسعه مهارت‌های کاربردی و اجتماعی، استفاده از مطالب جذاب و جدید و آموزش به روش‌های مختلف استفاده کرد. همچنین، باید به دانش‌آموزان فرصت داده شود تا با استفاده از این مفاهیم، در زندگی عملی خود بهتر عمل کنند و با محیط اطراف خود بهتر آشنا شوند.

به طور خلاصه، آموزش جغرافیا در مقطع متوسطه بسیار اهمیت دارد و هدف آن آشنایی دانش‌آموزان با مفاهیم جغرافیایی است. برای دستیابی به این هدف، باید از روش‌های جذاب و عملی استفاده کرد و به دانش‌آموزان فرصت داده شود تا با استفاده از این مفاهیم، در زندگی عملی خود بهتر عمل کنند و با محیط اطراف خود بهتر آشنا شوند.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

پیشنهاداتی جهت توسعه آموزش جغرافیا به دانش آموزان

۱. استفاده از فناوری‌های جدید: برای جذابیت بخشیدن به درس جغرافیا و افزایش تعامل دانش‌آموزان با محتوای درس، می‌توان از فناوری‌های جدید مانند GIS، نقشه‌های تعاملی و ویدئوهای آموزشی استفاده کرد.
۲. برگزاری سفرهای آموزشی: برگزاری سفرهای آموزشی به مناطق مختلف ایران و جهان، به دانش‌آموزان فرصت می‌دهد تا با نزدیک‌ترین تجربه، جغرافیای فیزیکی و اجتماعی مناطق را بشناسند.
۳. توسعه مهارت‌های کاربردی: به علاوه آموزش مهارت‌های کاربردی در حوزه‌های مختلف، می‌توان به دانش‌آموزان فرصت داد تا با استفاده از این مهارت‌ها، در زندگی عملی خود بهتر عمل کنند.
۴. استفاده از مطالب جذاب: استفاده از مطالب جذاب و جدید در درس جغرافیا، به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا با این درس بیشتر هماهنگ شوند و بهتر درک کنند.
۵. توسعه مهارت‌های اجتماعی: آموزش مهارت‌های اجتماعی مانند همکاری، تعامل و رهبری در گروه، به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا در زندگی عملی خود بهتر عمل کنند و در ارتباط با دیگران بهتر عمل کنند.

منابع و مأخذ

۱. احمدی، پروین؛ بیات، طاهره؛ و پارسا، عبدالله. (۱۳۹۱). جایگاه اخلاق زیست‌محیطی در برنامه درسی دوره ابتدایی ایران. فصلنامه پژوهش در برنامه‌ریزی درسی.
۲. اسمعیل پور، فاطمه. (۱۳۹۸). آموزش‌های زیست‌محیطی در درسی کشورها. فصلنامه رشد آموزش جغرافیا.
۳. امینی، محمد؛ و ماشاللهی، زهرا. (۱۳۹۳). جایگاه مغفول آموزش محیط‌زیست در کتب درسی. مجله علوم تربیتی.
۴. خسروی پور، بهمن؛ سالاروند، زهرا؛ و منوری فرد، فیض‌الله. (۱۳۹۶). شناسایی و تبیین عوامل مؤثر بر آگاهی معلمان مدارس متوسطه نسبت به حفظ محیط‌زیست. فصلنامه علوم و تکنولوژی محیط‌زیست.
۵. عبداللهی، مهرناز؛ و مصطفایی، علی. (۱۳۹۷). نقش آموزش و پرورش در پیشبرد اهداف سازگار با محیط‌زیست با تاکید بر سند تحول بنیادین آموزش و پرورش. همایش ملی آموزش سبز، اصفهان.